

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	От регионалното към националното – минало, настояще, бъдеще From the regional to the national – past, present, future
Том / година Volume / year	III / 2024
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Теодора Мешекова Teodora Meshekova
Институция Affiliation	Главен уредник по Най-нова история Регионален исторически музей – София Regional History Museum – Sofia
Заглавие Title	„ЗЛАТНА КНИГА НА СОФИЯ“ – ЕКСПОНАТ С РЕГИОНАЛНО И НАЦИОНАЛНО ЗНАЧЕНИЕ THE GOLDEN BOOK OF SOFIA – AN EXHIBIT WITH REGIONAL AND NATIONAL SIGNIFICANCE
Страници Pages	363–380
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-3-363/

„ЗЛАТНА КНИГА НА СОФИЯ“ – ЕКСПОНАТ С РЕГИОНАЛНО И НАЦИОНАЛНО ЗНАЧЕНИЕ

Теодора Мешекова

*Главен уредник по Най-нова история
Регионален исторически музей – София*

Резюме: „Златната книга на София“ в постоянната експозиция на Регионален исторически музей – София, има статут на паметник с национално значение. Книгата се състои от 86 листа в насипно състояние, украсени със златен варак. „Златната книга“ е поставена в кожена подвързия във вид на капак, декориран по краищата с цветни растителни и геометрични орнаменти, а в средата – с герба на столицата. Съхранява се в резбована, дървена кутия.

Този своеобразен „летопис“ пази паметта за историята на столицата от 1912 до 1972 г. Официални делегации, групи туристи или индивидуални гости от градове, държави и континенти оставят своите имена, впечатления и пожелания към София и нейните жители. На страниците на Книгата се пази информация за различни събития, свързани с регионалната и с националната ни история.

Ключови думи: София, „Златна книга“, столична община, летопис, делегации, кмет на София, общински съветници, икономически връзки, външна политика.

„Златната книга на София“ е вид летописна книга – един от експонатите в РИМ – София, който е със статут на паметник с национално значение. Книгата пази паметта за историята на столицата и нейната община в продължение на няколко десетилетия. Тя съдържа информация, която надхвърля рамките на столичния град, където се случват най-важните събития от историята на страната.

„Златната книга на София“ е експонирана в зала „Държавни и общински институции“ в специална, климатизирана витрина. Състои се от 86 листа в насипно състояние. Страниците не са но-

Снимка 1. „Златната книга на София” в постоянната експозиция на РИМ - София

Снимка 2. Капака на Книгата с цветни декорации

Снимка 3. Резбованата кутия на *Златната книга*

мерирани, а по ръбовете им има златен варак. Този факт, както и значимостта ѝ в регионален и национален мащаб е причина, летописната книга да получи името „златна“.

Единствената информация за този своеобразен летопис е съвсем кратка, придружена от няколко снимки и се съдържа в албума „Музеят на София“¹.

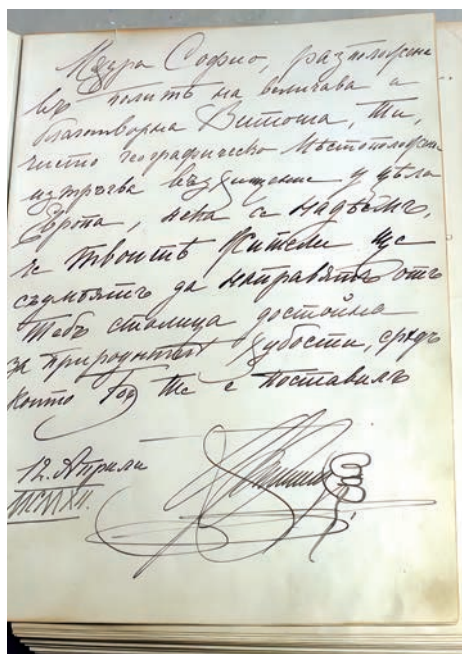
„Златната книга на София“ е поставена в кожена подвързия във вид на капак, който е декориран с цветна, украса. Растителни и геометрични орнаменти украсяват краищата на подвързията, като в средата е гербът на столицата. „Златната книга“ се съхранява в дървена кутия с резбован капак. От вътрешната страна на капака са изписани автора и годината на изработка: „майстор Ив. Толстухинъ“, 1912. За сега опитите да бъде открита информация за дърворезбаря не се увенчават с успех.

Повечето послания и подписи се намират върху началната страница на всеки лист, но има и такива върху обратната страна. В Книгата се откриват впечатления и пожелания на различни европейски и азиатски езици, с азбука на кирилица, латиница,

¹ **Мешекова, Теодора.** Под знамето на социализма и след това – В: Музеят на София. The Museum of Sofia: Регионален исторически музей – София. Regional Museum of Histori – Sofia, с. 94.

както и с йероглифно и арабско писмо. Почерците, които в известна степен могат да характеризират притежателите си, биха събудили интереса на графолозите.

„Златната книга“ започва с послание към жителите на София от българския монарх цар Фердинанд Кобургготски. Известен факт е, че Фердинанд говори седем езика и пише на пет от тях, като в това число е българския. С красив, обработен почерк, той отбелязва, че нашата столица може с право да бъде наречена „мъдра София“, като изразява надежда, че „ще бъде достойна за природните хубости, сред които се намира“.

Снимка 4. Посланието на цар Фердинанд към жителите на София

Базиликата „Света София“ / „Агия Софѣя“ /, в превод „Премъдрост Божия“ дава името на София през Античността, което монархът визира в посланието си към жителите на столицата. Планината Витоша, минералните извори и градините на София са сред „природните хубости“, за които Фердинанд споменава. Датата е „12 априлий“, а годината 1912, изписана с римски цифри, с което отново напомня за значимостта на града като център на Римска провинция през Античността.

На обратната страна на листа, с малки, ръкописни букви на кирилица, почти незабележимо, се чете името „Елеонора“. Без съмнение това е царица Еленора, втората съпруга на Фер-

динанд, известна с пословичната си скромност и съпричастност към съдбата на България и българския народ. Царица Елеонора е грижовна, втора майка за децата на царя, занимава се с благотворителност, създава сиропиталище и болница, грижи се за ранените по време на Първата световна война и дори получава орден за храброст. Нейна е заслугата за съхраняване на един от най-значимите паметници на средновековната ни история – Боянската църква².

Следват послания и подписи на различни гости на столичната община. Някои са в столицата по покана на софийския кмет, други са членове на делегации, които посещават страната ни на държавно ниво. В хронологичен порядък ще бъдат представени част от личностите и събитията, свързани с вътрешните и международни контакти на общината, а в отделни случаи и на държавата, за които има податки и които могат да бъдат открити на страниците на „Златната книга на София“.

След посланието на българския монарх, в Летописната книга записват имената и поставят подписите си министрите от 32-то българско правителство, като в началото на страницата се разчита името на един от българските църковни водачи – Партений. Софийският митрополит, който пръв засвидетелства уважението си към общината на София, проявява голяма грижа за подобряването на поддържане и обновяването на различни софийски храмове като духовен водач на християнското население. Той освещава храма при Българската църковна семинария, спомага да завърши дейността по преустройството на катедралния храм „Св. Неделя“, тогава „Св. Крал“. И днес, от северната страна на катедралата, близо до олтаря личи скромният гроб на митрополит Партений, положен там през 1918 г.³

След Софийския митрополит, следват подписите на министрите от правителството на Иван Евстратиев Гешов. Разчитат се имената на Теодор Теодоров – министър на финансите, Сава Бобчев – министър на народното просвещение, ген. Никифоров – министър на войната и др.⁴

След българския монарх, министър-председателя и членовете на кабинета, идва ред на тогавашния кмет на София Харалампи Карастоянов. Харалампи Карастоянов е бивш поборник, участ-

² Антонова, Неда. Царица Елеонора Българска. София, 2012.

³ Документи за живота и делото на митрополит Партений в: ЦДА, ф. 791к, оп. 1, а. е. 30, л. 1000, а. е. 47, л. 136, а. е. 61, л. 386, а. е. 102, л. 54; ЦИАИ, ф. 2, оп. 106, а. е. 164, л. 30.

⁴ Повече за 32-то българско правителство след Освобождението виж в: Ангелова, Йорданка, Методиев, Веселин, Стоянов, Любомир. Българските държавни институции 1879 – 1986. Енциклопедичен справочник. София, 1987, с. 317 – 318.

ник в четата на Филип Тотю, фармацевт по професия, собственик на една от първите аптеки в София и професор по токсикология. Той застава на кметския стол през август 1911 г., като кметуването му продължава до май 1912 г. След неговото име следват имената на помощник-кмета и общинските съветници, двама от които, поясняват авторитетно, че „са бивши министри“⁵.

Интересен факт, свързан с парламентарната система в България и общинското самоуправление е възможността, длъжността общински съветник да се съчетава с длъжността народен представител. На страниците на столичния летопис през 1912 г. се срещат имената и подписите на: „Л. Мустаков общински съветник и народен представител“ и „П. Теодоров общински съветник, народен представител“.

През същата 1912 г. в София пристигат английска и руска делегации, които оставят имената и подписите си в Книгата.

Столицата ни е посетена и от кмета на Париж, заедно с председателя на градския съд и служители на Парижкия градски съвет, което личи от посланията и подписите им. Малко по-късно столичният кмет Харалампи Карастоянов и представители на общината връщат визитата⁶.

През 1912 г. продължават международните контакти на страната и в частност на столичната община, за което свидетелстват посланията и подписите на членовете на дипломатическата мисия на кралство Сърбия, начело с посланика и вицеконсула. Оформяният се българо-сръбски военен съюз, скрепен с военен договор през февруари същата година, е затвърден чрез сключена военна конвенция през м. май. Поставена е основата на Балканския съюз и отчасти са уточнени териториалните придобивки при бъдеща, успешна война с Турция. С оглед на тези събития, не случайно сръбските дипломати наричат София „велика и братска“.

Следват тежки години за страната по време и след войните – Балканските и Първата световна. България претърпява две национални катастрофи, политическа и икономическа кризи. Дейността на общината е свързана с военновременната обстановка и грижата за битовите нужди и защитата на софийското население. Кризата след войните и последвалите национални катастрофи за България, се отразяват върху дейността на различните общински служби, контактите на местно и международно ниво, които или не се осъществяват, или са значително ограничени. Повече

⁵ Коцев, Георги. Софийските кметове В: София 120 години столица, С. 2000, с. 225.

⁶ Пак там.

от десетилетие „Златната книга на София“ остава непопълнена.

През есента на 1924 г. отново се появяват имена и подписи на латиница. Почеркът е много нечетлив и по-ясно личи само датата „22 septembre 1924“. Датата 22 септември (1908 г.) е Денят на българската независимост. Възможно е посещението в общината да има връзка с това паметно събитие в българската история.

През есента на 1925 г. се забелязва известно възраждане на международните контакти, свързани с музикалната сцена. Общината е посетена от чешки хор от Прага, който изнася концерт в столицата и оставя спомен за пребиваването си и в Летописната книга.

Срещи на международно ниво, общината осъществява и с кралство Сърбия, с Франция, Италия и др.

В Книгата се срещат податки за районирането на столицата, което се случва през 1922 г.⁷ Кметовете на няколко софийски района (разчитат се: III, IV, VI), както и секретарят на общината, оставят имената и подписите си.

Годишите 1926– 1932 са свързани с кметуването на изявения военачалник по време на Първата световна война – Владимир Вазов. Предприемчив и прагматичен, кметът съсредоточава усилията на общината към благоустрояването на столицата, изграждането на Рилския водопровод, социални придобивки за най-бедните софийнци и пр., като контактите с наши и чужди гости явно остават на заден план, не им се отдава особено внимание и не са отразени в Летописната книга. Вероятно подобни публични изяви не са по вкуса на столичния градоначалник, който е известен с активната и ползотворната си общинска дейност, разбира се с участието на общинските съветници и всички служби на общината⁸.

През следващите години управлението на столичния град е свързано с личността на един от най-успешните кметове на София – инж. Иван Иванов⁹. Международните контакти на общината стават по-активни, популяризират се, като са регистрирани в „Златната книга“. София често е посещавана от чуждестранни гости, не липсват и приемите в тяхна чест.

На 14 юни 1934 г. гости на общината са кмета на гр. Монс (Белгия) и придружаващите го лица. Те оставят имената и подписите си в Летописната книга.

⁷ **Колев, Валери.** Столичната община (1878 – 1998). В: София 120 години столица. С., с. 211.

⁸ **Коцев, Георги.** Цит. съч., с. 228.

⁹ За управлението на инж. Иван Иванов виж: **Ракова, Снежана.** Некоронованият цар на София инж. Иван Иванов, изд. „Българска история“, 2022.

Не след дълго, през месец юли, кметът Иванов и столичната община организират прием за над 50 югославски инженери и архитекти. Събитието е отбелязано в „Златната книга на София“. Известни са амбициите на столичния кмет във връзка с проучването, проектирането и пускането в експлоатация на Рилския водопровод. По време на кметуването му е извършена и активна работа по благоустрояването на столицата (електроснабдяване, разширяване на градския транспорт, озеленяване и др.) Всички тези дейности, вероятно са организирани и осъществени и с помощта, знанието и опита на споменатите югославски специалисти.

През ноември, същата година е организиран нов прием, в чест на делегацията от гр. Прага, водена от общинския съветник и сенатор, г-жа Пламинкова. В Летописната книга наред с подписа на гостенката и представителите на общината, прави впечатление скромният подпис на кмета Иванов, с по-дребен шрифт от останалите.

Културните контакти с Чешката държава продължават, за което свидетелства прием в чест на Женското певческо дружество от Прага, през следващата 1935 г.

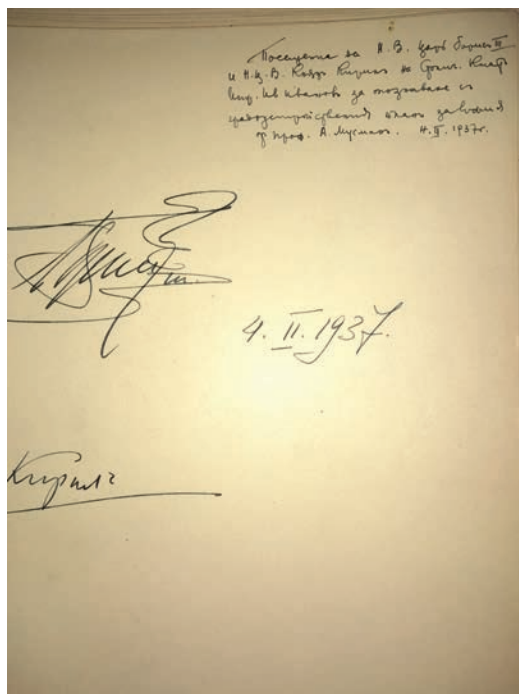
През 1936 г. в София, по покана на кмета инж. Ив. Иванов, пристигат представители на Английския легион на бойците. Тридесет и пет членове на организацията оставят подписите си в „Златната книга на София“, но липсва допълнителна информация, свързана с посещението на „легионерите“. Ако се направят паралели с Британския легион, който обединява ветерани от войната, може да се предположи, че гостите на софийската община са представители на тази организация. През същата 1936 г., в Лондон, Британският легион инициира честване по повод победата на Антантата в Първата световна война. Известен факт е, че единствената победена страна, която получава покана и изпраща свой представител е България, а генерал Владимир Вазов е посрещнат с уважение като „победителят при Дойран“¹⁰.

1936 г. е свързана и с театралния живот в столицата. Подписите на представители на сръбската и българската театрални общности, свидетелстват за посещението на група артисти от Белградския и Варненския народен театър, между които „директор – режисьор на Варненския народен театър“. Разчита се подписа на режисьора Йордан Черкезов, който по това време изпълнява и длъжността директор. Датата е 26 юни, 1936 г.

Продължават интересните събития, свързани с кметуването

¹⁰ Недев, Недю. Дойранската епопея (1915 – 1918). Фототипно издание., С., 2009.

на инж. Иванов и историята на столичната община. Летописната книга пази спомена за посещението на българския монарх цар **Борис III** и брат му принц Кирил в общината на София. На 4. II. 1937 г. те са гости на кмета, за да се запознаят с градоустройствения план „Мусман“, както е отбелязано в Книгата. Събитието е документирано и с подписите на височайшите гости. За съжаление, настъпилите военни събития не позволяват този план да бъде реализиран.

Снимка 5. Посещението на цар Борис III и принц Кирил в столичната община

На 4 август, 1937 г. се провежда първата извънредна сесия на „новия общински съвет“, което е отбелязано на страниците на летописната книга. Самият министър на вътрешните работи Иван Красновски, отправя писмено пожелание за успешна дейност на съвета и се подписва¹¹. Под неговия подпис е поставен подписа на кмета инж. Ив. Иванов, както и много други – вероятно членовете на общинския съвет. Защо съветът е наречен „нов“ и защо сесията е извънредна, предстои да бъде уточнено. Дали тази сесия има връзка с формираната Столична голяма община,

¹¹ Иван Красновски е министър на вътрешните работи в първото правителство на Георги Кьосеиванов. По темата виж: В: Ангелова, Йорданка, Методиев, Веселин, Стоянов, Любомир. Посоч. съч., с. 325.

чрез присъединяването към София на околните села, през следващата 1938 г. може само де се предполага.

През март 1937 г., на посещение в общината е поканено „...у правителното тяло на Белградските соколи“, като след кратката информация, следват имената и подписите на ръководството на това сдружение. Може би става дума за Соколската организация, създадена в Македония, с подразделения в различни, югославски градове, в която влизат сръбски националисти, с цел налагане на сръбското влияние във Вардарска Македония¹².

Икономическите контакти със съседна Югославия са свързани с посещението на „югославските кооператори“ през април 1937 г., които вероятно поддържат взаимноизгодни контакти с представители на подобно сдружение от България.

През следващата – 1938 г., имената и подписите си в Летописната книга оставят членовете на английския певчески хор „Флитъ – стрит“¹³, който концертира в столицата. Подписват се 33-ма души (хористи, музиканти, диригент и пр.).

В „Златната книга“ се срещат и единични имена, дата и подпис, като обикновено е отбелязан само градът, от който пристига гостът на общината. Така записва името си д-р Рубо (Rubo)¹⁴, подписва се и пояснява на немски език, че е кмет на Франкфурт на Майн.

През 1938 г., гости на столицата са и делегации от Италия, Великобритания, Полша и др.

„Златната книга на София“ пази едно от свидетелствата за честването на 40-та годишнина на дружество „Юнак“. „Руските соколи“ и „Югославските соколи“ отбелязват събитието, на което са поканени, датата 18 март, 1939 г. и се подписват¹⁵.

Годината 1940, е белязана от събитие с национално значение в новата българска история – Крайовската спогодба. Вследствие на успешни, дипломатически преговори, на 7 септември 1940 г.,

¹² По темата виж: **Жучич, Никола**. Соколите, Белград, 1991 г., с. 127, 133, 169 – 170.

¹³ Името на хора в Книгата е изписано по този начин. Дали то идва от известната лондонска улица Fleet Street (днес в центъра на Лондонското Сити) можем само да предполагаме.

¹⁴ Името е нечетливо изписано.

¹⁵ Дружество „Юнак“, наричано „Соколско дружество“ се създава в кр. на 19 в. по подобие на швейцарските гимнастически дружества. Гостите са представители на дружество „Сокол“ на руските емигранти у нас, както и на „Югославското соколско дружество. Движението е особено развито в Чехословакия, но вероятно усложнената предвоенна обстановка не позволява техни представители да пристигнат в София. По въпроса виж: Юбилен сборник на Съюза на Българските гимнастически дружества „Юнак“, С., 1939; http://www.sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=272:-1895-1946-&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61.

според клаузите на спогодбата, кралство Румъния връща Южна Добруджа на царство България. Тържественото заседание на общинския съвет по този повод намира подходящо място на страниците на „Златната книга на София“.

През 1940 г., в навечерието на Нова година/на 20.XII. /, в София е организирана изложба на Германо-Българската търговска камара. Събитието е отразено в Летописната книга, а събраните средства от входна такса, в размер на 300 000 лв. са предадени на общината „за зимните помощи“. Благотворителната инициатива подпомага столичната община в осъществяване на социалната ѝ програма, насочена към бедното, софийско население, а представителите на Камарата оставят имената и подписите си. На първо място е името на Стефан Чапрашиков¹⁶.

Подобно на югославските и унгарските кооператори явно имат икономически интереси и контакти в България, за което говори посещението им в столичната община през 1940 г.

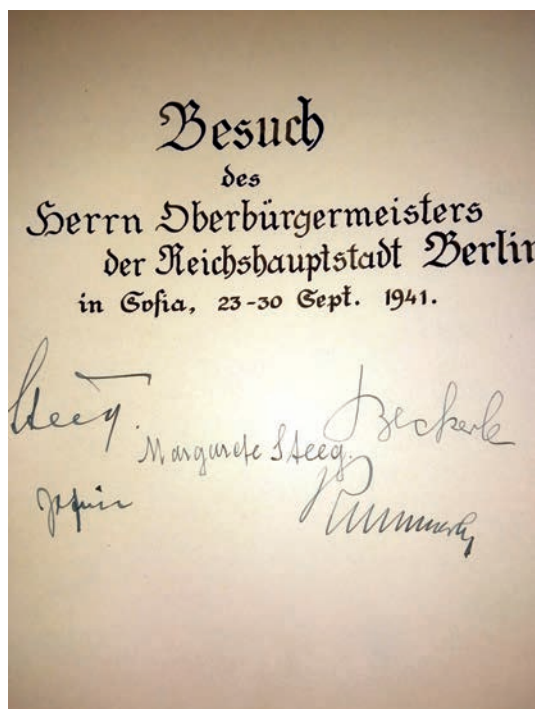
Интересен аспект, свързан с културните връзки между София и Скопие, както и настроенията спрямо българите в република Македония, е посещението през 1941 г. на хор от гр. Скопие и точно името му – „Борис Дрангов“ и певческа група¹⁷.

Външнополитическата ориентация на България и влизането на страната в Тристранния пакт, активизира контактите ѝ на държавно и общинско ниво с Германия. През януари 1941 г. (два месеца преди официалното подписване на Пакта), в София е организирана голяма строителна изложба, а германските гости оставят в Летописната книга сведение за събитието и се подписват.

Българо-германските отношения укрепват – през март 1941 г., България се присъединява към Хитлеристката коалиция. Като израз на приятелските връзки и сътрудничество между София и Берлин, през септември 1941 г., в София пристигат представители на общината на Берлин, а гостите са придружавани от германския консул в София, Адолф Бекерле. Летописната бележка е на немски, език, с готически шрифт, а наред с подписите на членовете на делегацията, се разчита подписът на Бекерле.

¹⁶ Стефан Чапрашиков е син на известния търговец на тютюни Христо Чапрашиков. Той е офицер с орден „За храброст“, спортен деятел, дипломат от кариерата и търговец на тютюневи изделия, предимно за Германия, основател и председател на споменатата Камара. След Деветосептемврийския преврат дарява имотите си на държавата, но пред опасността да бъде изправен пред Народния съд, се самоубива. По въпроса виж: Тодоров, Янко. Един достоен родолюбец, Изд. „Изкуство“, 2023.

¹⁷ Личността на Борис Дрангов е свързана с борбите в Македония за национално освобождение. Той е роден в Скопие, прави военна кариера и взема участие в Илинденско-Преображенското въстание. Сражава се по време на Балканските войни, както и като командир през Първата световна война. Загива в сражение на фронта.

Снимка 6. Посещението на германския посланик Бекерле в столичната община

Въпреки неучастието на България пряко във военните действия, военната обстановка в световен мащаб, се отразява и върху дейността на общината. През 1942 г., в Книгата няма отразени събития или посещения на общинско или държавно ниво.

През 1943 г., гости на общината са представители на „Академическия съвет на Висшето техническо училище в София“. Интерес представлява бележката, оставена в Летописната книга. След имената и подписите на преподавателите, следва лозунгът: „Да живее Червената армия!“ – смела проява в момент, в който страната е ориентирана към Тристранния пакт.

Деветосептемврийският преврат поставя началото на нов етап в развитието на София – вече столица на социалистическа България. Първите следвоенни години са белязани от криза – политическа и икономическа. Бомбардировките над София причиняват разрушения, електричеството в някои квартали е прекъснато, има проблеми с водоснабдяването, затруднено е продоволственото снабдяване на софийското население и пр. Усилията на общинските власти са насочени към справяне с тези най-належащи проблеми.

Първите податки, че международните контакти на столична-

та община се възобновяват, са свързани със сведение от 30 април, 1945 г. В София на посещение е съветска делегация от Академията на науките и общината на Ленинград (дн. Петербург). Първото послание и подпис са на акд. Алексеев¹⁸. Следват думите на главния архитект на Ленинград, който нарича София „братска столица“, в която „вече има свободен дух“, а възстановяването на разрушенията и развитието ѝ, ще се извърши с помощта на съветските специалисти¹⁹. Известен факт е, че строителството и оформянето на административния център на столицата се осъществява, с помощта на съветски архитекти и инженери и следва тенденцията на т. нар. „сталинистки“ стил на сградите, характерен за съветската столица и другите големи градове в СССР.

В подобен дух са посланията и пожеланията от останалите съветски делегации, които определят България като „братска страна“ и пожелават успешно развитие на столицата ѝ. Срещат се пожелания от делегации или просто група работници, спортисти, преподаватели, дейци на културата предимно от бившите социалистически страни. Вероятно достъпът до общината и нейната Летописна книга е възможен както за официалните, така и за всички групови или индивидуални посетители на столицата.

„Златната книга на София“ съхранява и посланието на Антон Югов – министър на вътрешните работи в правителствата на Кимон Георгиев и Георги Димитров²⁰. На 18 юни, 1945 г., с обработен, четлив почерк, той отправя препоръки към общинското ръководство с явна политическа насоченост. По думите му управата на общината „трябва да се ръководи и да спазва новите Отечественофронтовски задачи“, а „здравата връзка между народа и днешните народни ръководители е гаранция за изграждане на утрешна София и България.... за по-нататъшен благоденстващ и щастлив живот“.

Продължават външнополитическите връзки на общината, като през 1947 г., председателят на Общинския съвет на Белград е на приятелско посещение в София. Присъстват и послания, изписани с йероглифно писмо от азиатски гости на софийското кметство. Делегациите, оставили пожеланията и подписите си в „Златната книга на София“, са предимно от бившите социалис-

¹⁸ Вероятно става дума за Василий Михайлович Алексеев, филолог, специалист по източни езици (предимно китайски), като научните му трудове са в тази насока. В: Большая советская энциклопедия, т. 30, под ред. на А. Прохоров, 1969 г.

¹⁹ Първият следвоенен план за възстановяване и развитие на София е на арх. Любен Тонев и е утвърден с Наредба-закон от края на 1945 г. По въпроса виж: Градоустройството на София. Пулсът на времето., С., 2016, с. 83.

²⁰ Българските държавни институции..., с. 328 – 329.

тически страни, но най-много са съветските гости: политици, военни, научни работници, представители на учителското съсловие, спортисти.

Летописната книга на София съхранява и част от историята на пионерската организация „Септемврийче“. Отбелязано е, че през 1948 г. „лично другарят Георги Димитров“ предава на септемврийчетата автобус, който му е подарен от правителството на Чехословакия. Столичният кмет (Георги Брадистилов) подчертава важността на този жест за софийските пионери, като оставя паметна бележка и се подписва. Информацията се допълва от поздравии към столичани на чешки език от чехословашка страна, във връзка с тържественото събитие.

1948 г. за страната и за София е юбилейна. Навършват се 70 години от Освобождението на България, в т.ч. и София, от османско владичество. Събитието е отбелязано с калиграфски шрифт в Летописната книга. По повод честванията в София пристигат няколко съветски делегации от Москва, Ленинград и Киев, които оставят поздравителни адреси. Поканена е и делегация от Румъния, която също записва пожеланията си в „Златната книга“.

През 1949 – 1950 г. продължават гостуванията предимно на съветски делегации, както и от бившите социалистически страни. Сред тях са военни (съветски генерал-лейтенант), професори-медици, общински съветници и др. Посланията са различни, но неизменно присъстват лозунгите, свързани с „нерушимата“ „братска“ „вековна“ и пр. дружба между българския и съветския народ.

През 1950 – 1951 г. в София пристигат депутати от италианския парламент и от Испания, които оставят посланията и подписите си.

Сред гостите на София през 1951 – 1952 г. са съветски лауреат на Сталинска награда²¹ (името не се разчита), както и делегация от съветски миньори – членове на футболен клуб „Шахтър“.

През 1953 г. „Златната книга“ не е попълвана, но през следващата 1954 г., се срещат няколко текста, придружени от подписи, изпълнени с йероглифно писмо.

През 1955 г. гост на Столичния народен съвет е Британският консул в София.

През септември 1957 г., София е посетена от представители на унгарския парламент. Имената и подписите на гостите са на унгарски, за разлика от пожеланията и посвещенията, които са на руски език. Този факт не е нещо необичайно. Известно е, че ру-

²¹ Наградата е държавна, присъжда се в периода 1940 – 1953 г. за високи творчески постижения в различни сфери на науката, техниката, културата и пр.

ският се изучава в повечето социалистически държави от онова време и се ползва в контактите помежду им.

Сътрудничеството с Китайската народна република на държавно и общинско ниво се развива в положителна посока, увеличава се броят на гостуващите китайски делегации. Интересен момент през 1957 г., при посещението на поредната делегация от Пекин е, че за разлика от други послания, текстът е на български език, както и имената на гостите – жест на уважение към българската страна. Не след дълго, китайският посланик в София, Чжоу Чжу се среща с кмета и общинското ръководство, като неговото име и имената на придружаващите го лица отново са записани на български език.

1957 е годината с особено активни контакти между софийския кмет (Димитър Попов) и общинското ръководство, с представители на различни държави и градове в Азия и Европа. Столицата е посетена от съветска делегация от Киев, във връзка с политехническото обучение в България. Към поздравленията и пожеланията в „Златната книга“ е записано, че „трудолюбивият български народ почита подобаващо войните от Червената армия, които са загинали за свободата на братския български народ...“ Несъмнено гостите са се запознали с различни паметници и паметни плочи, в т. ч. открития три години по-рано в центъра на София, Паметник на Червената армия.

През същата година София е посетена още и от делегации от ГДР (Германска демократична република), Полша, Румъния, Чехословакия, Унгария, Франция. Известен факт е, че по време на кметуването на Димитър Попов (декември 1952 – февруари 1962) София става член на Световната федерация на общинските градове, което вероятно е предшествано от активни, международни контакти на общинско ниво²².

Посещенията през следващите няколко години продължават. През юли 1958 г., делегация, водена от кмета на Бомбай, гостува на столицата. Делегации от Съветския съюз, Полша, Чехословакия, арабска делегация и др., оставят посланията и подписите си в Книгата.

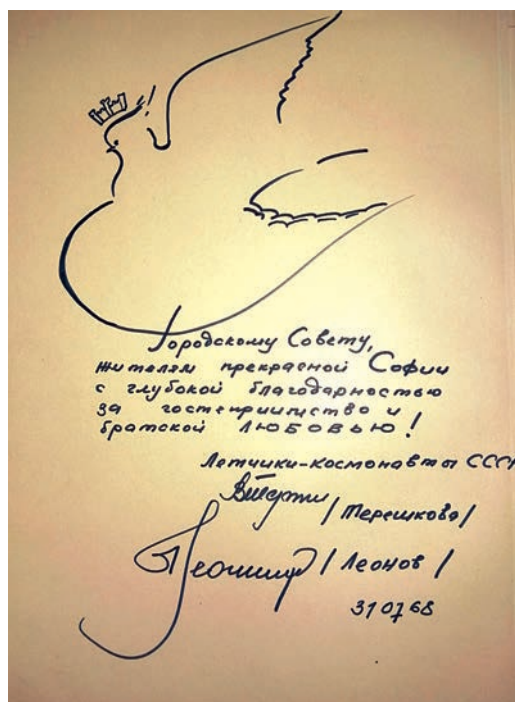
Сведение за събитие от национално и международно значение, засвидетелствано в „Златната книга“, е Похода за мир, организиран между градовете Хиросима и Освиенцим – м. декември 1962 г. – м. юни 1963 г. Участниците преминават през София, като се срещат с кмета и общинското ръководство. Посланията са няколко – на български, с йероглифно писмо и на латиница.

²² Коцев, Георги. ЦИТ. СЪЧ., с. 222.

От по-известните гости на София може да се спомене Тихон Хренников – народен артист на СССР, изявен композитор, дългогодишен ръководител на Съюза на съветските композитори, лауреат на различни награди.

През 60-те г. на XX в. посещенията на делегации от Съветския съюз, Румъния, Турция, Франция и др., както и арабски делегации продължават, за което говорят записаните впечатления от столицата и пожеланията към жителите ѝ.

Интересни гости на София през лятото на 1968 г., са съветските летци-космонавти Валентина Терешкова и Леонид Леонов. Един от тях рисува гълъбче (гълъбчето на мира с корона на главата – короната от герба на столицата). Следват впечатленията, пожеланията и подписите на Терешкова и след това на Леонов. През следващата 1960 г., на 12 април А. Елисеев, гост на София, оставя пожеланията и подписа си.²³

Снимка 7. Посещението на летците-космонавти Валентина Терешкова и Леонид Леонов в общината и гълъбчето на мира

Продължават посланията от различни делегации, като през 1969 г. това са гости от Московския градски комитет на КПСС

²³ Много вероятно това да е съветският летец-космонавт Алексей Елисеев, който посещава общината точно на датата 12 април – Ден на космонавтиката.

(Комунистическа партия на Съветския съюз) по случай 25 г. от „Социалистическата революция в България“.²⁴

Активността на кмета и общината през 70-те г. продължават, а гостите са от Румъния, Югославия, ГДР, Турция, Алжир и разбира се, от Съветския съюз.

Първата своеобразна Летописна книга на софийската община е попълвана до 1972 г., след което е създадена втора летописна книга, която се използва и в момента.

„Златната книга на София“ пази паметта за личности и събития, свързани и с регионалната, и с националната ни история. Контактите с различни европейски, азиатски, африкански градове, повечето от които столици, свидетелстват за сътрудничеството в областта на политиката, икономиката, спорта, културата. В Книгата се разграничават два периода от развитието на София, за които имаме свидетелства на страниците ѝ. Единият – 1912–1944 г. и втория от 1944 до 1972 г.

Значението на София като столица през първия период, определя и по-голямото внимание от страна на монарха, правителствата, църковните водачи. Те проявяват интерес към проблемите на столицата, посещават кмета и общината.

Особено е вниманието от страна на социалистическата държава и управляващата комунистическа партия към столицата след Деветосептемврийския преврат. Към общинското ръководство и жителите на София, са отправени директни наставления, да бъде следван „правилния Отечественофронтовски път на развитие“, защото само това „ще доведе до просперитет на София и жителите ѝ“.

В заключение може да се каже, че едно по-задълбочено изследване на „Златната книга на София“ ще предизвика оправдан интерес. То е свързано с необходимостта от превод на многобройните послания и пожелания, изписани освен с кирилски букви и на латиница, и с йероглифно, и с арабско писмо.

Фототипно издание или дигитализиране на „Златната книга на София“ ще улесни достъпа до този извор за историята на столицата и страната, а експонирането ѝ може да се осъществи. Един от вариантите е използването на аудиовизуални средства, чрез които посетителят да „разлисти“ страниците на Книгата и да обогати представата си за този своеобразен летопис на столичния град.

²⁴ Комунистическата власт първоначално нарича преврата на 9 септември 1944 г. „народно въстание“, по-късно „всенародно“, а през 60-те г. вече „социалистическа революция“.

THE GOLDEN BOOK OF SOFIA – AN EXHIBIT WITH REGIONAL AND NATIONAL SIGNIFICANCE

Teodora Meshekova

Regional History Museum – Sofia

Abstract: „The Golden Book of Sofia“ in the permanent exhibition of the Regional Historical Museum – Sofia holds the status of a monument of national importance. The book consists of 86 pages in a piled condition, adorned with gold leaf. „The Golden Book“ is placed in a leather binding resembling a cover, decorated at the edges with colourful floral and geometric ornaments, and in the centre – with the coat of arms of the capital. It is preserved in a carved wooden box.

This unique „chronicle“ preserves the memory of the history of the capital from 1912 to 1972. Official delegations, tourist groups, or individual guests from different cities, countries, and continents leave their names, impressions, and wishes for Sofia and its residents. The pages of the book contain information about various events related to our regional and national history.

Keywords: Sofia, „The Golden Book“, municipal administration, chronicle, delegations, mayor of Sofia, municipal councillors, economic ties, foreign policy.

Теодора Мешекова

Главен уредник по Най-нова история

Регионален исторически музей – София

София, пл. „Бански“ № 1

E-mail: tedimeshekova@gmail.com